Effectiveness of Cognitive Behavioral Social Work Intervention on Preventing Cyberbullying Revictimization Among Youths

Ayoub Mohammadi: MA student, department of social work, university of social welfare and rehabilitation sciences, Tehran, Iran. ayoubmohammady68@gmail.com

Masoomeh Maarefvand*: Assistant professor department of social work, university of social welfare and rehabilitation sciences, Tehran, Iran. arammaref@gmail.com

Samaneh Hosseinzadeh: Assistant professor, department of biostatistics, university of social welfare and rehabilitation sciences, Tehran, Iran. . hosseinzadeh.sam@gmail.com

Abstract

Introduction: Cyberbullying is one of the most common results of information and communication technologies' development. Cyberbullying victims may experience various consequences which will effect on different aspects of their well-being. In this investigation the effectiveness of cognitive-behavioral social work intervention on preventing cyberbullying revictimization was studied.

Methods: This is a clinical trial study and convenience sampling was conducted to select forty-two members of the Red Crescent youth organization of Tehran participated who were cyberbullying victims. Participants were allocated randomly to intervention and control groups twenty-one persons for each group. Cyberbullying Victimize Checklist was used to collect data. The intervention group received cognitive-behavioral social work intervention and control group received entrepreneurship education as placebo. The posttest was performed two months after the intervention. Chi-square, Fisher's exact test and ordinal regression were used to analyze data.

Results: Forty-seven percent of the participants were male. Sixty-six point six percent of them were in the age group of eighteen to twenty-one years old and seventy-six percent were single. The results of the study showed that there was a significant difference between the amounts of participants cyberbullying victimization before and after the intervention. The intervention group significantly revictimized in cyberbullying less than control group. The cognitive-behavioral social work intervention could predict cyberbullying revictimization duration and frequency.

Conclusions: So this study showed that conducting cognitive behavioral social work intervention could be an effective strategy to reduce the risk of cyberbullying revictimization.

Keywords

Revictimization

Cyberbullying

Social Work

*Corresponding Author

Study Type: Original
Received: 02 Jan 2019
Accepted: 14 Apr 2019

Please cite this article as follows: Mohammadi A, Maarefvand M, Hosseinzadeh S. Effectiveness of cognitive behavioral social work intervention on preventing cyberbullying revictimization among youths. Quarterly journal of social work. 2019; 8 (1); 05-13

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-02]

تاثیر مداخله مددکاری اجتماعی با رویکرد شناختی-رفتاری بر پیشگیری از تجربه قربانی شدن مجدد جوانان به قلدری در فضای مجازی

ایوب محمدی: دانشجوی کارشناسی ارشد مددکاری اجتماعی، گروه آموزشی مددکاری اجتماعی، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران. ayoubmohammady68@gmail.com

معصومه معارف‌وند*: استادیار، گروه آموزشی مددکاری اجتماعی، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران. arammaref@gmail.com

سمانه حسین زاده: استادیار، گروه آموزشی آمار زیستی، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران. hosseinzadeh.sam@gmail.com

واژگان کلیدی

قربانی شدن مجدد

قلدری در فضای مجازی

مددکاری اجتماعی

چکیده

مقدمه: قلدری در فضای مجازی از جمله رایج‌ترین پیامد توسعه فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی است. قربانیان قلدری در فضای مجازی ممکن است پیامدهای متعددی را تجربه کنند که بر جنبه‌های مختلف زندگیشان تاثیر خواهد گذاشت. در این مطالعه تاثیر مداخله مددکاری اجتماعی با رویکرد شناختی-رفتاری بر پیشگیری از قربانی شدن مجدد در فضای مجازی مورد بررسی قرار گرفت.

روش: این مطالعه یک کارآزمایی بالینی بود و نمونه‌گیری به روش در دسترس انجام شد. در این پژوهش چهل و دو نفر از اعضای سازمان جوانان جمعیت هلال احمر شهر تهران که تجربه قربانی شدن در فضای مجازی را داشتند، شرکت کردند و به‌طور تصادفی در گروه مداخله و کنترل قرار گرفتند، هر گروه بیست و یک نفر. چک لیست قربانی شدن در قلدری در فضای مجازی برای جمع‌آوری داده‌ها مورد استفاده قرار گرفت. مداخله مددکاری اجتماعی با رویکرد شناختی-رفتاری برای گروه مداخله و آموزش کارآفرینی به‌عنوان مداخله‌نما برای گروه کنترل اجرا شدند. پس‌آزمون دو ماه بعد از اتمام مداخله انجام شد. آزمون دقیق فیشر و رگرسیون رتبه‌ای برای تحلیل داده‌ها مورد استفاده قرار گرفت.

نتایج: چهل و هفت درصد از شرکت‌کنندگان را مردان تشکیل دادند. شصت و شش ممیز شش درصد در بازه سنی هجده تا بیست و یک سال قرار داشتند و هفتاد و شش درصد مجرد بودند. نتایج پژوهش نشان دادند که بین میزان قربانی شدن شرکت‌کنندگان در پژوهش، قبل و بعد از مداخله تفاوت معناداری وجود داشت. گروه مداخله به‌طور معناداری کمتر از شرکت‌کنندگان در گروه کنترل قربانی مجدد قلدری در فضای مجازی شده بودند. مداخله مددکاری اجتماعی شناختی-رفتاری توانست مدت زمان و دفعات قربانی شدن مجدد در قلدری در فضای مجازی را پیش‌بینی کند.

بحث و نتیجه‌گیری: اجرای مداخله مددکاری اجتماعی شناختی رفتاری می‌تواند راهبردی موثر در کاهش خطر قربانی شدن مجدد در قلدری در فضای مجازی باشد.

* نویسنده مسئول

نوع مطالعه: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۰/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۱/۲۵

نحوه استناد به مقاله: ایوب محمدی، معصومه معارف وند، سمانه حسین زاده. تاثیر مداخله مددکاری اجتماعی با رویکرد شناختی-رفتاری بر پیشگیری از تجربه قربانی شدن مجدد جوانان در قلدری در فضای مجازی. فصلنامه مددکاری اجتماعی، ۱۳۹۸؛ ۸ (۱): ۱۳-۰۵

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-02]

مقدمه

با ورود به عصر حاضر، موبایل و اینترنت، انقلابی در شـیوه‌های برقراری ارتباط انسان‌ها با یکدیگر ایجاد کرده و موجبات شکل‌گیری عصر ارتباطات را فراهم کردند. شبکه‌های اجتماعی مانند فیسبوک، تلگرام و تویتر در دهه اخیر مقبولیت زیادی مخصوصا در میان جوانان کسـب کرده‌اند. با توجه به اینکه بسـیاری از جوانان و نوجوانان در شـبکه‌های اجتماعی فضای مجازی عضویت دارند، می‌توان گفت که بیشتر از سایر اقشار تحت تاثیر این شبکه‌ها قرار دارند. دسترسی وسیع نوجوانان و جوانان در ایران به اینترنت علی‌رغم سرعت کم اینترنت و از سوی دیگر دسترسی بسیاری از ایرانیان به گوشی‌های هوشمند علاوه بر رایانه زمینه را برای حضور در شبکه‌های اجتماعی در فضای مجازی تسهیل کرده است.

گسترش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی علاوه بر مزایا و فواید بسیاری که در جهت پیشرفت جوامع داشته است، معایبی نیز دارد که از جمله می‌توان به ابراز سـاده‌تر خشونت اشـاره کرد. یکی از اشکال بروز خشونت در فضای مجازی، قلدری در فضای مجازی اسـت. علی‌رغم اختلافاتی که در بعضی تعاریف از قلدری در فضای مجازی وجود دارد می‌توان گفت که قلدری در فضای مجازی یک عمل عمدی پرخاشـگرانه اسـت که توسـط یک فرد یا گروه با اسـتفاده از انواع ارتباط الکترونیکی در طول زمان، مکررا علیه یک قربانی که نمی‌تواند به سادگی از خودش دفاع کند، انجام می‌پذیرد.(۱) به زبان ساده هر اقدام تعمدی و پرخاشگرانه که از طریق فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی، به‌منظور اذیت و آزار شخص قربانی انجام شود از جمله مصادیق قلدری در فضای مجازی است. تماس تلفنی و پیام‌های متنی مزاحم یا تهدید کننده، چت خصوصی، ثبت تصاویر و فیلم و تمسـخر فرد از جمله مصادیق قلدری در فضای مجازی هسـتند.(۱و۲) شـیوع پدیده قربانی شدن در قلدری در فضای مجازی با توجه به رشـد نابرابر فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در مناطق مختلف جهان متفاوت اسـت. به‌منظور برآورد شیوع قلدری در فضای مجازی و واقعی در نقاط مختلف جهان پژوهش‌هایی انجام شده‌است.(۳، ٤، ٥، ٦و٧) بیشتر پژوهش‌هایی که در این حوزه در ایران انجام گرفته‌اند، به قلدری در فضای واقعی پرداخته‌اند.(٦، ٨، ٩، ١٠، ١١، ١٢، ١٣و ١٤) به‌عنوان مثال، خضری و همکاران اشاره می‌کنند که ٧٩/٦٪ دانش‌آموزان مدارس راهنمایی شیراز به‌نوعی از خفیف تا شدید درگیر قلدری در فضای واقعی بوده‌اند. به‌علاوه هشتاد و هشت درصد دانش‌آموزان به‌عنوان قربانی، مورد قلدری واقع شده بودند. همچنین یافته‌های آنان نشان داد که هشتاد و پنج درصد پسران و هفتاد و دو درصد دختران به‌نوعی از خفیف تا شدید قلدری کرده بودند. تقریبا هشتاد و هفت درصد پسران و هفتاد و سه درصد دختران شرکت‌کننده در این پژوهش قربانیان قلدری بودند و نود و دو درصد پسران و هشتاد و چهار درصد دختران به‌عنوان قربانی شناسایی شدند.(۸) پژوهش‌های انجام شده در خارج از کشور بیشتر از پژوهش‌های داخلی بر قلدری در فضای مجازی تاکید داشته و مداخلات متعددی برای پیشگیری از قربانی شدن در آن انجام شده است، نتایج نشان دهنده تاثیر مثبت مداخلات پیشگیرانه بوده است.(١٥، ١٦، ١٧، ١٨، ١٩، ٢٠، ٢١و٢٢) قربانـی شـدن در قلدری در فضـای مجازی پیامدهای متعددی از جمله افسـردگی، کاهـش اعتمادبه‌نفس، خطر افکار، برنامه‌ریزی و اقدام به خودکشی را در میان قربانیان افزایش می‌دهد.(٢٣، ٢٤، ٢٥و٢٦) هبرت و همکاران۲۰۱٦ معتقدند میان قلدری در فضای مجازی با مشکلات سلامت روان دانش‌آموزان دبیرستانی رابطه وجود دارد.(۲۷) سلکی و همکاران۲۰۱۵ در پژوهشـی که در میان دانشـجویان دختر هجده تا بیست و پنج سال چهار دانشـکده آمریکا انجام دادند، دریافتند که از بیسـت و هفت درصد دانشجویانی که تجربه شرکت در قلدری در فضای مجازی اعم از ارتکاب و قربانی شدن را داشتند، ١٧/٤٪ علائم افسردگی و ٣٧/٥٪ علائم مشکلات نوشیدن مشروبات الکلی را نشان دادند.(۲۸)

مخاطراتی که قلدری در فضای مجازی برای نوجوانان و جوانان به دنبال دارد، موجب شـده اسـت در کشورهای مختلف تدابیری برای کاهش قلدری در فضای مجازی اندیشیده شود و به همین منظور مطالعاتی نیز برای بررسی اثربخشی مداخلات مرتبط انجام گرفته است. برخی از این مطالعات به ایمن‌سازی محیط واقعی و مجازی برای کاهش قلدری پرداخته‌اند و برخی دیگر به قربانیان کمک می‌کنند که هنگام حضور در فضای مجازی از خود مراقبت کنند و در صورتی که در معرض قلدری قرار گرفتند، حمایت‌های لازم را برای ممانعت از قربانی شـدن جسـتجو کنند.(۲۹) پژوهش حاضر، اولین پژوهشـی است که در ایران به بررسـی تاثیر یک مداخله پیشـگیرانه بر قربانی شدن مجدد افراد در قلدری در فضای مجازی پرداخته است. جوانان در جسـتجوی اسـتقلال هستند و حضور در فضای مجازی تا اندازه‌ای شـرایط را برای تجربه استقلال مهیا می‌کند. آن‌ها ترجیح می‌دهند وقت بیشـتری را با همسـالان خود سـپری کنند و به تدریج سـهم تعامل با اعضای خانواده و نقش

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-02]

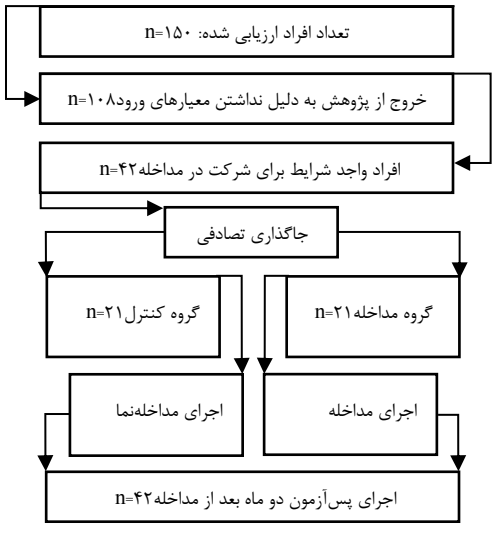
نظارتی خانـواده کاهش می‌یابد. هم اکنون بخـش مهمی از تعاملات نوجوانـان و جوانان در فضای مجازی شـکل می‌گیرد. این امر می‌تواند یکی از عوامل خطر قربانی شـدن در قلدری در فضای مجازی باشـد. این بدان معنا نیست که سـایر گروه‌های جامعه در معرض قربانی شدن در قلدری در فضای مجازی نیستند اما نوجوانان و جوانان بیش از سایر گروه‌هـا در معرض این خطر قـرار دارند. به همین دلیل در این پژوهش گروه هدف، جوانان در نظر گرفته شـده‌اند. قلدری در فضای مجازی می‌تواند هزینه‌های سـنگینی را به جامعه تحمیـل کند. قربانیان قلدری در فضـای مجازی در معرض آسـیب‌های روانـی و اجتماعی متعدد و حتی خودکشـی قرار می‌گیرند. از این رو پیشـگیری از قربانی شدن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار اسـت. یکی از مهمترین اسـتراتژی‌هایی که برای پیشگیری از قربانی شدن در قلدری در فضای مجازی به‌کار گرفته می‌شـود، ارتقای مهارت‌های خودمراقبتی فرد اسـت. مداخله موردنظر در پژوهش حاضر یک مداخله کوتاه مدت است که به شخص کمک می‌کند مهارت‌های خودمراقبتی بیشتری کسب کند و همچنین موجب رشد و ارتقا عملکرد فرد در تعامل در شبکه‌های اجتماعی وی شود.

پژوهـش حاضر بر مبنای نظریه شـناختی-رفتاری انجام شـد. نظریه شـناختی-رفتاری بر شـناخت و یادگیری تاکید دارد و معتقد است که بسـیاری از مشکلات انسـان‌ها ناشی از شناخت اسـت. این شناخت ممکن اسـت وجود نداشته باشـد، یا ناقص باشـد. به زبان ساده‌تر یا شـخص یاد نگرفته اسـت و یا اشـتباه و ناکافی یاد گرفته اسـت لذا با ارایه شناخت صحیح و کافی و مهارت افزایی می‌توان انتظار داشـت کـه تغییراتی را در رفتار به‌وجود آورد. گمان بر این است که جوانان شناخت نادرست و یا ناکافی از پدیده قلدری در فضای مجازی و قربانی شـدن در آن دارند، لذا در این پژوهش نیز ابتدا شناخت شـرکت‌کنندگان در مداخله از قربانی شـدن و احساسات آن‌ها نسـبت به این پدیده مورد بررسـی قرار گرفت. سپس شـناخت کافی و صحیـح از پدیده ارائه شـد و تکنیک‌های مختلـف در جهـت ایجاد تغییـرات رفتاری آمـوزش داده شـد. براین اسـاس هدف این پژوهش ارزیابی اثربخشـی مداخله مددکاری اجتماعی با رویکرد شناختی-رفتاری به‌منظور پیشـگیری از قربانی شـدن مجدد جوانان در قلدری در فضای مجازی بود.

روش

ایـن پژوهش از نوع نیمه‌آزمایشـی و با طرح پیش‌آزمـون پس‌آزمون با گروه‌های کنتـرل و مداخله بود. جامعه هـدف پژوهش حاضر جوانان بودند. جمعیت نمونه پژوهش، جوانان هجده تا بیست و چهار ساله عضو سازمان جوانان جمعیت هلال احمر شهر تهران بودند.

نمودار(۱) نمودار CONSORT پژوهش

معیارهای ورود به پژوهش: قرار داشـتن شخص در بازه سنی هجده تا بیسـت و چهار سال، داشتن حداقل یک بار تجربه قربانی شدن در قلدری در فضای مجازی از طریق موبایل و یا اینترنت، داشتن رضایت آگاهانه برای شرکت در پژوهش و داشتن حداقل تحصیلات سیکل. از تعداد صد و پنجاه نفر که چک لیست را تکمیل کردند، پنجاه و هشت نفر به دلیل نداشـتن سابقه قربانی شدن، هشت نفر به دلیل عدم رضایت برای شرکت در مداخله و چهل و دو نفر به‌خاطر قرار نداشتن در بازه سنی هجده تا بیسـت و چهار سال از پژوهش خارج شدند. سپس تعداد چهل و دو نفر به‌صورت تصادفی سـاده در دو گروه کنترل و مداخله، بیسا و یک نفر هر گروه قرار گرفتند. دو گروه با اسـتفاده از آزمون کای دو از نظر متغیرهای جنس، سـن، وضعیت تاهل و سطح تحصیلات مورد بررسی قرار گرفتند و نتایج نشان دادند که دو گروه تفاوت معناداری نداشتند. به‌منظور طراحی مداخله ابتدا در منابع موجود داخلی و خارجی جسـتجو انجام شـد. در منابع داخلی به دلیل محدود بودن پژوهش‌های مداخله‌ای، بسته مداخله خاصی یافت نشد اما در پژوهش‌های خارجی بسته‌های مداخله مختلفی یافت شدند.(۳،۱۸،۱۹،۲۱،۲۲،۲۹،۳۰و۳۱) بـا مطالعه منابع خارجـی و نحوه انجام مداخلات آن‌ها برخی عوامل تاثیرگذار و مهم شناسـایی شـدند. عوامل مرتبط‌تر با

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-02]

پژوهش در طراحی مداخله حاضر مدنظر قرار گرفته و از آن‌ها استفاده شد. از ترکیب بسته‌های مداخله شناسایی شده، بسته‌ای براساس رویکرد شناختی-رفتاری طراحی شد و به‌منظور بررسی روایی(CVR) در اختیار صاحبنظران قرار گرفت. میانگین نمرات صاحبنظران به سوالات پرسشنامه (اهداف، تکنیک‌ها، زمان و نحوه اجرا) حاکی از توافق بالای نظرات خبرگان۹۶/۰۳٪ مبنی بر روایی مداخله بود.

مداخله مددکاری اجتماعی با رویکرد شناختی رفتاری در سه سطح مددکاری اجتماعی فردی، گروهی و خانوادگی انجام شد. در سطح فردی هدف افزایش انگیزش برای شرکت در پژوهش و کسب رضایت آگاهانه بود. در سطح گروهی محتوای اصلی مداخله در قالب فعالیت‌های گروهی به شرکت‌کنندگان ارایه شد. و در سطح مددکاری اجتماعی خانواده، ضمن ارایه شناخت صحیحی از پدیده قلدری و قربانی شدن در آن، اقدامات لازم برای حساس‌سازی و فعال‌سازی سیستم حمایتی خانواده برای پیشگیری از قربانی شدن مجدد شرکت‌کنندگان، صورت گرفت.

اعضای گروه کنترل مداخله‌نمای آموزش کارآفرینی را دریافت کردند. خلاصه مداخله در جدول دو مورد اشاره قرار گرفته است.

غربالگری اعضای سازمان جوانان از طریق چک لیست قربانی شدن در قلدری در فضای مجازی انجام شد. این چک لیست دارای بیست وسه سوال است. تعداد یازده سوال مربوط به قلدری در فضای مجازی از طریق موبایل و یازده سوال مربوط به قلدری در فضای مجازی از طریق اینترنت است. یک سوال نیز به نظرات، پیشنهادات و خاطرات افراد در مورد قلدری در فضای مجازی اختصاص دارد که افراد می‌توانند پاسخ خود را به‌صورت مشروح بنویسند. چک لیست فوق برای نخستین بار در پروژه موسسه دافنه۲

جدول(۱) خلاصه مداخله مددکاری اجتماعی با رویکرد شناختی-رفتاری به‌منظور پیشگیری از قربانی شدن مجدد افراد در قلدری فضای مجازی

فاز/ هدف/ شرح/ تکنیک/ افراد شرکت‌کننده
آماده‌سازی/ اخذ رضایت آگاهانه-انگیزه افزایی/ این فعالیت در قالب مصاحبه فردی انجام شد./ مصاحبه انگیزشی/ جوانان غربالگری شده
جلسه یکم-مداخله مددکاری گروهی/ آشنایی، مرور اهداف و تعیین قوانین گروه/ در این جلسه قوانین گروه، روزها و ساعات تشکیل جلسات گروهی، نحوه تشکیل، مباحث پیش رو و سایر موارد با مشارکت اعضا مورد بحث و توافق قرار گرفت./ تکنیک‌های یخ‌شکن، بارش افکار، گوش دادن فعال/ جوانان
جلسه دوم-مداخله مددکاری گروهی/ آشنایی با قلدری، قلدری در فضای مجازی و نمونه‌های آن/ در این جلسه تمرکز روی بررسی سطح شناخت اعضا در مورد ماهیت قلدری در فضای مجازی، انواع و پیامدهای آن و ارتقای شناختشان بود. همچنین برروی احساسات ناشی از قربانی شدن در قلدری در فضای مجازی بحث و گفتگو انجام شد./ بارش افکار، پرسش سوالات، نمایش اسلاید و فیلم، روایت داستانک/ جوانان
جلسه سوم-مداخله مددکاری گروهی/ آشنایی با روش‌های پیشگیری از قربانی شدن در قلدری مجازی و کسب توانایی استفاده از تنظیمات امنیتی نرم افزارها و شبکه‌های اجتماعی مختلف/ در این جلسه برای بهبود سطح شناخت، شرکت‌کنندگان با روش‌های حل تعارض در فضای مجازی، تنظیمات امنیتی نرم افزارها و شبکه‌های اجتماعی مختلف و امکانات موجود آن‌ها آشنا شدند./ بارش فکری، اجرای نقش، بحث در گروه‌های کوچک/ جوانان
جلسه چهارم-مداخله مددکاری گروهی/ آشنایی با روش‌های پیشگیری از قربانی شدن در قلدری مجازی و کسب توانایی به‌کارگیری روش‌های پیشگیری از قربانی شدن./ در این جلسه شرکت‌کنندگان با روش‌های رفتاری پیشگیری از قربانی شدن مانند مهارت جرات ورزی(ابراز وجود)، حمایت‌یابی و مستندسازی آشنا شدند./ بارش فکری، اجرای نقش، بحث در گروه‌های کوچک/ جوانان
جلسه پنجم-مداخله مددکاری گروهی/ آشنایی با روش‌های مواجهه با قربانی شدن و کسب توانایی تهیه برنامه خودمراقبتی برای پیشگیری از قربانی شدن./ در این جلسه چگونگی مواجهه در شرایطی که فرد در معرض قلدری قرار می‌گیرد یا قربانی آن می‌شود، مورد بحث قرار گرفت و راهکارهای مقابله‌ای مناسب مطرح خواهد شد./ اجرای نقش، نمایش، بارش فکری/ جوانان -کارشناس مربوطه
جلسه ششم-مداخله مددکاری گروهی/ کسب توانایی برنامه‌ریزی برای پیشگیری از قربانی شدن در قلدری در فضای مجازی و خاتمه/ در این جلسه به‌منظور تقویت بعد رفتاری مداخله برنامه‌های فردی خود مراقبتی در مقابل قلدری در فضای مجازی بررسی شده و نظرات و اصلاحات لازم انجام شده، مباحث ارائه شده در گروه مرور و همچنین خاتمه جلسات گروهی اعلام شد./ بارش فکری، جمع‌بندی/ جوانان
جلسه هفتم و هشت-مددکاری با خانواده/ فعال‌سازی خانواده در پیشگیری از قربانی شدن به‌دلیل قلدری در فضای مجازی-حمایت‌یابی/ موضوع قلدری در فضای مجازی و روش‌هایی که خانواده می‌تواند برای پیشگیری از آن به‌طور موثر عمل کند، مورد بحث قرار گرفت. شناخت خانواده‌ها از پدیده قربانی شدن در قلدری در فضای مجازی بهبود یافت و در مواردی که فرد و یا خانواده در ارتباط با موضوع مداخله نیاز به حمایت‌یابی داشتند، حمایت‌یابی‌های لازم انجام گرفت./ بحث و گفتگو/ فرد-والدین-اعضای خانواده

جدول(۲) خلاصه مداخله‌نمای کارآفرینی

فاز/ هدف/ شرح/ تکنیک/ افراد شرکت‌کننده
آماده‌سازی/ معرفی مداخله به افراد واجد شرایط، ایجاد انگیزه در شرکت‌کنندگان برای شرکت در مداخله/ این فعالیت در قالب مصاحبه فردی انجام گردید. با استفاده از تکنیک‌های راغب‌سازی انگیزه شرکت‌کنندگان برای شرکت در مداخله تقویت و رضایت آگاهانه اخذ شد./ تکنیک‌های راغب‌سازی، انعکاس محتوا و احساسات/ اعضای گروه کنترل
جلسه یکم-مداخله مددکاری گروهی/ آشنایی، مرور هدف‌ها و تعیین قانون‌ها گروه/ در این جلسه قانون‌های گروه، روز و زمان تشکیل جلسات گروهی، نحوه تشکیل، مباحث پیش‌رو و سایر موارد با مشارکت اعضا مورد بحث و توافق قرار گرفت./ تکنیک‌های یخ شکن، بارش افکار، گوش دادن فعال/ اعضای گروه کنترل
جلسه دوم-مداخله مددکاری گروهی/ آشنایی با کارآفرینی، ارزیابی فردی به‌عنوان کارآفرین/ اعضای گروه کنترل با مفاهیم کارآفرینی آشنا شده و از خود به‌عنوان یک کارآفرین ارزیابی به‌عمل آوردند./ سخنرانی، فعالیت اشتراکی، ارزیابی فردی/ اعضای گروه کنترل
جلسه سوم-مداخله مددکاری گروهی/ آشنایی با ایده کسب‌وکار، کسب توانایی نوشتن ایده کسب‌وکار/ اعضای گروه کنترل با ایده کسب‌وکار آشنا شده و به‌عنوان تمرین، یک ایده کسب‌وکار را نوشتند./ طوفان فکری، سخنرانی/ اعضای گروه کنترل
جلسه چهارم-مداخله مددکاری گروهی/ آشنایی با روش تحلیل ایده و بررسی میزان ریسک هر ایده/ اعضا با روش تحلیل هر ایده کسب‌وکار آشنا شده و به‌عنوان تمرین با استفاده از تحلیل SWOT یک ایده را تحلیل کردند./ تحلیل SWOT، فعالیت اشتراکی/ اعضای گروه کنترل
جلسه پنجم-مداخله مددکاری گروهی/ انتخاب ایده کسب‌وکار، آشنایی با روش تبدیل ایده به طرح کسب‌وکار(تقویت خود به‌عنوان کارآفرین)/ اعضا گروه کنترل بعد از تحلیل‌های انجام شده در جلسات قبل، ایده کسب‌وکار خود را انتخاب کرده سپس با روش تبدیل ایده به طرح کسب‌وکار آشنا شدند. همچنین به تقویت خود به‌عنوان یک کارآفرین پرداختند./ سخنرانی/ اعضای گروه کنترل
جلسه ششم-مداخله مددکاری گروهی/ آشنایی با روش تبدیل ایده به طرح کسب‌وکار(ارزیابی وضعیت مالی)/ شرکت‌کنندگان با نحوه ارزیابی مالی و هزینه‌های مورد نیاز برای شروع کسب‌وکار آشنا شدند. آن‌ها همچنین راه‌های مختلف تامین هزینه‌ها را نیز تمرین کردند./ یادگیری مشارکتی دایت‌شده، سخنرانی/ اعضای گروه کنترل
جلسه هفتم-مداخله مددکاری گروهی/ دستیابی به ایده کسب‌وکار اجرایی/ در این جلسه اعضا به ایده اجرایی کسب‌وکار دست‌یافته و از ایده‌های یکدیگر ارزیابی به‌عمل آوردند سپس پایان جلسات گروهی اعلام شد./ یادگیری مشارکتی هدایت‌شده، سخنرانی/ اعضای گروه کنترل

طراحی و مورد استفاده قرار گرفت.(۳۲) روایی و پایایی این چک لیست در مطالعه‌ای که توسط محمدی، معارف‌وند و حسین‌زاده انجام گرفت، بررسی شد. بر اساس نظرات صاحبنظران در ارزیابی روایی محتوایی معتقد بودند سوالات چک لیست ساده۹۸/۰٪، واضح۹۴/۰٪ و مرتبط با قلدری در فضای مجازی۹۱/۰٪ هستند. همچنین به‌منظور بررسی پایایی، چک لیست قربانی قلدری شدن در فضای مجازی به روش آزمون بازآزمون در میان شصت و پنج جوان هفده تا بیست و شش ساله شهر تهران اجرا شد. نتایج نشان داد پرسشنامه از پایایی مناسب، درصد توافق کل برابر هشتاد و شش درصد، برخوردار است.(۳۳)

برای اجرای پژوهش بعد از معرفی به جمعیت هلال احمر و هماهنگی‌های لازم با شعبات سطح شهر تهران از طریق چک لیست قربانی شدن در قلدری در فضای مجازی غربالگری انجام شد. بعد

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-02]

از غربالگری اعضای سازمان جوانان و شناسایی اعضای واجد شرایط برای شرکت در پژوهش لیست آن‌ها تهیه شد و طی هماهنگی از ایشان خواسته شد که در فاز اول مداخله یعنی آماده‌سازی حاضر شوند. در این مرحله اطلاعات لازم در رابطه با مسائلی مانند مداخله و حقوق شرکت‌کنندگان ارائه شد و سپس به‌منظور کسب رضایت فردی جهت شرکت در مداخله، فرم رضایت آگاهانه در اختیار آن‌ها قرار گرفت و شرکت‌کنندگان به‌صورت کتبی و شفاهی رضایت خود را اعلام داشتند. شرکت‌کنندگان در هر مرحله‌ای از پژوهش این حق را داشتند که از پژوهش خارج شوند. شرکت‌کنندگان بعد از قرار گرفتن در گروه مداخله و کنترل، در فاز دوم مداخله یا فاز گروهی شرکت کردند و مداخله‌های مربوط به هر گروه را دریافت کردند. شرکت‌کنندگان دو ماه بعد از اتمام مداخله در پس‌آزمون شرکت کردند.

مشخصات دموگرافیک شرکت‌کنندگان در پژوهش با استفاده از شاخص‌های میانگین، انحراف معیار، تعداد و درصد توصیف شدند. جهت بررسی تاثیر مداخله بر قربانی شدن مجدد افراد، با توجه به اینکه پاسخ‌ها به‌صورت کیفی و شاخص مورد بررسی، درصدقربانی شدن افراد قربانی‌شده است، از میان آزمون‌های مقایسه نسبتی در گروه‌ها از آزمون کای اسکور و آزمون دقیق فیشر استفاده شد و برای بررسی تاثیر متغیر مستقل نیز آزمون رگرسیون رتبه‌ای مورد استفاده قرار گرفت.

یافته‌ها

در این پژوهش تعداد چهل و دو نفر، بیست و یک نفر در گروه مداخله و بیست و یک نفر در گروه کنترل شرکت کردند. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که پنجاه و سه درصد شرکت‌کنندگان در پژوهش زن، هفتاد و شش درصد مجرد و سی و پنج درصد دیپلمه بودند. از نظر وضعیت سنی بیشتر شرکت‌کنندگان در محدود سنی هجده تا بیست و یک سال ٦٦/٦٪ قرار داشتند، پنجاه درصد آن‌ها از طریق موبایل و ۸۸/۱٪ نیز از طریق اینترنت حداقل یک بار در فضای مجازی قربانی قلدری شده بودند. داده‌ها از نظر تعداد دفعات قربانی شدن و مدت قربانی شدن مورد بررسی قرار گرفتند. جدول شماره چهار نشان می‌دهد که اعضای گروه مداخله به‌طور معناداری کمتر از اعضای گروه کنترل۱/۰۰۰=P در قلدری در فضای مجازی قربانی شده بودند. نتایج ضریب کاپا در جدول شماره پنج نشان داد که در گروه مداخله میان متغیر مدت زمان قربانی شدن از طریق موبایل، قبل و بعد از مداخله رابطه معنادار۰/۰٤۰=P وجود داشت. در حالی که در گروه کنترل رابطه معناداری۰/۱٤٥=P مشاهده نشد. همچنین نتایج ضریب کاپا در جدول شماره شش نشان داد که در گروه مداخله۰/۰۷٤=P و کنترل۰/۱٤٥=P بین متغیر مدت زمان قربانی شدن از طریق اینترنت رابطه معناداری وجود نداشت.

جدول(۳) توزیع شرکت‌کنندگان براساس متغیرهای جمعیت‌شناختی به تفکیک گروه مداخله و کنترل

متغیرهای جمعیت شناختی		مداخله	کنترل	آزمون کای -دو
جنسیت	مرد	۹ (۴۲/۹)	۱۱ (۵۲/۴)	آماره آزمون: ۰/۳۸۲ درجه آزادی: ۱ P=۰/۵۳۷
	زن	۱۲ (۵۷/۱)	۱۰(۴۷/۶)	
وضعیت تاهل	متاهل	۶ (۲۸/۶)	۴ (۱۹)	آماره آزمون: ۰/۵۲۵ درجه آزادی: ۱ P=۰/۴۶۹
	مجرد	۱۵ (۷۱/۴)	۱۷ (۸۱)	
سن	۱۸-۲۱	۱۲ (۵۷/۱)	۱۶ (۷۶/۲)	آماره آزمون: ۱/۷۱۴ درجه آزادی: ۱ P=۰/۱۹۰
	۲۲-۲۴	۹ (۴۲/۹)	۵ (۲۳/۸)	
وضعیت تحصیلی	دیپلم	۷ (۳۳/۳)	۸ (۳۸/۱)	آماره آزمون: ۱/۰۰۰ درجه آزادی: ۳ P=۰/۸۰۱
	کاردانی	۴ (۱۹)	۶ (۲۸/۶)	
	کارشناسی	۷ (۳۳/۳)	۵ (۲۳/۸)	
	کارشناسی ارشد و بالاتر	۳ (۱۴/۳)	۲ (۹/۵)	

جدول(۵) رابطه مدت زمان قربانی از طریق موبایل، قبل و بعد از مداخله به تفکیک گروه کنترل و مداخله

قبل از مداخله		بعد از انجام مداخله			ضریب کاپا
		قربانی نشدم	یک تا دو هفته	حدود یک ماه	
گروه مداخله	قربانی نشدم	۱۰	۷	۲	۰/۰۲۵ P=۰/۰۴۰
	یک تا دو هفته	۰	۰	۲	
گروه کنترل	قربانی نشدم	۱۰	۰	۰	۰/۵۲۸ P=۰/۱۴۵
	یک تا دو هفته	۱	۳	۰	
	حدود یک ماه	۱(۴/۸)	۶(۲۸/۶)	۷	

جدول(۶) رابطه مدت زمان قربانی شدن از طریق اینترنت، قبل و بعد از مداخله به تفکیک گروه کنترل و مداخله

قبل از مداخله		بعد از انجام مداخله				ضریب کاپا
		قربانی نشدم	یک تا دو هفته	حدود یک ماه	حدود شش ماه	
گروه مداخله	قربانی نشدم	۱	۱۳	۰	-	-۰/۱۳۳ P=۰/۰۷۳
	یک تا دو هفته	۰	۳	۴	-	
گروه کنترل	قربانی نشدم	۳	۰	۰	۰	۰/۶۱۴ P=۰/۱۴۵
	یک تا دو هفته	۱	۴	۰	۰	
	حدود یک ماه	۰	۴	۶	۲	
	حدود شش ماه	۰	۰	۰	۱	

جدول(٤) مقایسه تعداد دفعات قربانی شدن با هر دو روش موبایل و اینترنت در دو گروه قبل و بعد از مداخله

تعداد دفعات قربانی شدن از طریق موبایل و اینترنت	گروه		جمع	آزمون کای- دو
	مداخله	کنترل		
قبل از مداخله				
تنها یک بار	۸(۳۸/۱)	۸(۳۸/۱)	۱۶	P=۰/۶۹۷
دو یا سه بار در ماه	۳(۱۳/۳)	۵(۲۳/۸)	۸	
یک بار در هفته	۱۰(۴۷/۶)	۸(۳۸/۱)	۱۸	
جمع	۲۱	۲۱	۴۲	
بعد از مداخله				
قربانی نشده‌ام	۱۳(۶۱/۹)	۱(۴/۸)	۱۴	P=۰/۰۰۱
تنها یک بار	۷(۳۳/۳)	۳(۱۴/۳)	۱۰	
دو یا سه بار در ماه	۱(۴/۸)	۶(۲۸/۶)	۷	
یک بار در هفته	۰	۱۱(۵۲/۳)	۱۱	
جمع	۲۱	۲۱	۴۲	

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-02]

بحث و نتیجه گیری

هدف از انجام این پژوهش بررسی اثربخشی مداخله مددکاری اجتماعی با رویکرد شناختی رفتاری در پیشگیری از قربانی شـدن مجدد جوانـان در قلدری در فضای مجازی بود. نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها نشـان دادنـد که مداخله مددکاری اجتماعی شـناختی-رفتاری در پیشگیری از قربانی شـدن مجدد اثربخش بود به این معنا که اعضای گروه مداخله، دو ماه بعـد از مداخلـه دفعات کمتری از قربانی شـدن را گزارش کـرده بودند. یافته‌های پژوهش حاضر بـا نتایج پژوهش راضی مرادی و همکاران،(۳٤) حسینی و همکاران،(۳۵) بیرامی و همکاران،(۳٦و۳۷) اسمری برده زرد و همکاران،(۳۸) استکی آزاد و امیـری،(۳۹) دوین و همکاران،(٤۰) داسـیلوا و همکاران،(۱۸) دروسـیر،(٤۱) کراس و همـکاران،(٤۲) پالادینو و همـکاران،(۲۲) ویلیفورد و همکاران(۲۱) و وونگ و همکاران(٤۳) همسـو بود. و سـاویج و همـکاران(٤٤) نیز به نتایج متفاوتی با این پژوهش دست یافتند.

بر اسـاس رویکرد شـناختی-رفتاری بخشی از مشـکلات افراد به دلیل عدم شـناخت صحیح یا کافی است که منجر به احساسـات ناکارآمد شـده و متعاقبا موجب بروز رفتارهای آسـیب‌زا می‌شـود لذا با ارایه شـناخت کافی و صحیح می‌توان احساسات و رفتارهای آسیب‌زا را بهبود بخشید. نتایج پژوهش حاضر نیز تایید کننده این نظریه بود. افرادی که در قلدری در فضای مجازی قربانی شـده بودند، پس از اینکه شناخت آن‌ها در مورد پدیده قلدری افزایش یافت، موفق شدند احساسات و رفتارهای کارآمدتری را بروز دهند.

اغلب شرکت‌کنندگان در این مطالعه خانواده‌شان را به‌عنوان اصلی‌ترین بخش سیستم حمایتی‌شان می‌دانستند اما در بسیاری موارد وقتی در شـرایط دشـواری که به دلیل قلدری به آن‌ها تحمیل می‌شد، قرار می‌گرفتند از حمایت‌های خانواده‌شان بهره نمی‌گرفتند. عدم اسـتفاده از حمایت خانواده احتمالا به این دلیل بود که خانواده‌ها فرزندان خود را مقصر می‌دانسـتند و در عین حال در مورد قربانی شدن در قلدری و شیوع آن اطلاعات محدودی داشتند. ترس از بیان قربانی شدن به دلیل نداشتن مهارت جرات‌ورزی و ترس از مورد سرزنش قرار گرفتن توسط خانواده باعث می‌شد که فرد قربانی بیشتر در معرض قربانی شدن قرار گیرد. بخشی از مداخله‌ای که در این مطالعه اجرا شد، بر این امر متمرکز شد که به قربانیان کمک کند از سیستم حمایتی خانواده‌شـان در شرایط دشوار استفاده کنند. با توجه به اینکه اعضای خانواده در رابطه با موضوع قلدری اطلاعات محدودی داشـتند ابتدا سـطح آگاهیشان از پدیده قلدری، شـیوع و پیامدهای آن بهبود یافت سپس به‌منظور درگیر شدن و حمایتگری مورد نیاز حساس سازی لازم صورت گرفت. به این معنی که در اعضای خانواده احساس مسئولیت در قبال فرد قربانی ایجاد شـد. برای رفع مشـکل عدم بیان قربانی شدن به خانواده نیز مهارت جرات ورزی به قربانیان آموزش داده شد. یکی از نکات دیگری که شـرکت‌کنندگان در پژوهش مطرح می‌کردند این بود که حمایت خانواده موجب می‌شـد قربانیان برای ممانعت از ادامه قلدری بیشتر به سیستم قضایی مراجعه کنند.

محدودیت‌ها: مطالعه حاضر یک پژوهش نیمه‌آزمایشی بود، در پژوهش‌های نیمه‌آزمایشی امکان کنترل تمام متغیرهای مداخله‌گر وجود ندارد لذا ممکن اسـت شـرکت‌کنندگان در پژوهش تحت تاثیر برخی عوامل که خارج از کنترل پژوهشگر بوده اسـت، قرار گرفته باشـند. همچنین پژوهش حاضر در گروه سنی جوانان هجده تا بیست و چهار سال شهر تهران انجام شـد لذا تعمیم آن به سایر گروه‌های سـنی باید با احتیاط لازم صورت بگیرد. مدت زمان پیگیری در پژوهش حاضر دو ماه بود لذا اثربخشی این مداخله در بلندمدت نیاز به پیگیری‌های طولانی‌تر دارد.

پیشنهادها: با توجه به محدودیت‌های ذکر شده پیشنهاد می‌شود پژوهش با گروه‌های هدف دیگر و در مناطق جغرافیایی متفاوت انجام شـود. مدت زمان پیگیری در پژوهش حاضر دو ماه بود پیشـنهاد می‌شـود در پژوهش‌های آتی مدت زمان پیگیری طولانی‌تر در نظر گرفته شـود. همچنین پیشـنهاد می‌شـود در پژوهش‌های آتی پس از بومی‌سـازی سایر بسته‌های مداخله به‌منظور پیشگیری از قربانی شدن میزان اثربخشی بسته مداخله پژوهش حاضر با بسته‌های مداخله دیگر مقایسه شود.

سپاسگزاری: با توجه به اینکه پژوهش حاضر در جمعیت هلال احمر انجام گرفت بر خود لازم می‌دانیم از تسهیلگری‌های سازمان جوانان جمعیت هلال احمر کل کشور و استان تهران، کارشناس محترم امور جوانان شهر تهران و شعبه‌ها شهر تهران تشکر و قدردانی کنیم. در عین حال از شرکت‌کنندگان در پژوهش و خانواده آنان نیز سپاسگزاریم.

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-02]

منابع

References:

1. Smith PK, Mahdavi J, Carvalho M, Fisher S, Russell S, Tippett N. Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. Journal of child psychol psychiatry. 2008;49(4):376-85.
2. Slonje R, Smith PK, Frisén A. The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. Computers in human behavior. 2013;29(1):26-32.
3. Kowalski RM, Limber SP. Electronic bullying among middle school students. Journal of adolesc health. 2007;41(6 Suppl 1):S22-30.
4. Lee C, Shin N. Prevalence of cyberbullying and predictors of cyberbullying perpetration among Korean adolescents. Computers in human behavior. 2017;68:352-8.
5. Ranney ML, Patena JV, Nugent N, Spirito A, Boyer E, Zatzick D, et al. PTSD, Cyberbullying, and peer violence: prevalence and correlates among adolescent emergency department patients. General hospital psychiatry. 2016;39:32-8.
6. Rezapour M, Soori H, Khodakarim S. Epidemiological pattern of bullying among school children in Mazandaran province, Iran. Arch trauma res. 2014;3(4):e22551. [Persian]
7. Rezapour M SH, Khodakarim S. Testing psychometric properties of the perpetration of bullying and victimization scales with Olweus bullying questionnaire in middle schools. Journal of safety promotion and injury prevention, . 1392;Vol.1, No.4. [Persian]
8. Hassan Khezri SEG, Farkhondeh Mofidi, Ali Delavar. Bullying and victimization prevalence and gender differences in a sample of Iranian middle school students. Journal of educational and management studies. 2013. [Persian]
9. Cheraghi A, Piskin M. A comparison of peer bullying among high school students in Iran and Turkey. Procedia - social and behavioral sciences. 2011;15(Supplement C):2510-20.
10. Afzal Akbari-Balootbangan. The factorial structure and psychometric properties of bullying prevalence questionnaire in secondary schools. Journal of education and community health,. 2015; Vol.2, No.2:10-9. [Persian]
11. Mohebbi M, Mirnasab M, Wiener J. Parental and school bonding in Iranian adolescent perpetrators and victims of bullying. School psychology international. 2016;37(6):583-605.
12. Salehi S, Pate A, Taghavi M, Pooravari M. Primary school teachers and parents perception of peer bullying among children in Iran: A qualitative study. Iran Journal of psychiatr behav sci. 2016;10(3):1. [Persian]
13. Mohsen Golparvar. The relationship between narcissistic personality and vulnerable attachment with bullying and psychological capital. Clinical psychology & personality. 2016;13(2). [Persian]
14. Akbar Aliverdinia. Social explanation of school bullying (a case study on Sari city's high school students). Quarterly journal of socio - cultural development studies. 2016;4(1). [Persian]
15. DeRosier ME, Marcus SR. Building friendships and combating bullying: effectiveness of S.S.GRIN at one-year follow-up. Journal of clinical child and adolescent psychology: the official journal for the society of clinical child and adolescent psychology, American Psychological association, division 53. 2005;34(1):140-50.
16. Gradinger P, Yanagida T, Strohmeier D, Spiel C. Effectiveness and sustainability of the ViSC social competence program to prevent cyberbullying and cyber-victimization: class and individual level moderators. Aggress behav. 2016;42(2):181-93.
17. Bauer NS, Lozano P, Rivara FP. The effectiveness of the Olweus bullying prevention program in public middle schools: a controlled trial. Journal of adolesc health. 2007;40(3):266-74.
18. Da Silva JL, De Oliveira WA, Braga IF, Farias MS, Da Silva Lizzi EA, Goncalves MF, et al. The effects of a skill-based intervention for victims of bullying in Brazil. International journal of environmental research and public health. 2016;13(11).
19. Knowler C, Frederickson N. Effects of an emotional literacy intervention for students identified with bullying behaviour. Educational psychology. 2013;33(7):862-83.
20. Garaigordobil M, Martinez-Valderrey V. Effects of cyberprogram 2.0 on "face-to-face" bullying, cyberbullying, and empathy. Psicothema. 2015;27(1):45-51.
21. Williford A, Elledge LC, Boulton AJ, DePaolis KJ, Little TD, Salmivalli C. Effects of the KiVa antibullying program on cyberbullying and cybervictimization frequency among Finnish youth. Journal of clinical child and adolescent psychology : the official journal for the society of clinical child and adolescent psychology, American psychological association, division 53. 2013;42(6):820-33.
22. Palladino BE, Nocentini A, Menesini E. Evidence-based intervention against bullying and cyberbullying: evaluation of the NoTrap! program in two independent trials. Aggressive behavior. 2016;42(2):194-

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-02]

206.
23. Alavi N, Roberts N, Sutton C, Axas N, Repetti L. Bullying victimization (being bullied) among adolescents referred for urgent psychiatric consultation: prevalence and association with suicidality. Canadian journal of psychiatry revue Canadienne de psychiatrie. 2015;60(10):427-31.
24. Campbell-Sills L, Kessler RC, Ursano RJ, Rosellini AJ, Afifi TO, Colpe LJ, et al. Associations of childhood bullying victimization with lifetime suicidal behaviors among new U.S. army soldiers. Depress anxiety. 2017.
25. Hong L, Guo L, Wu H, Li P, Xu Y, Gao X, et al. Bullying, depression, and suicidal ideation among adolescents in the Fujian province of China: a cross-sectional study. medicine. 2016;95(5):e2530.
26. Sampasa-Kanyinga H, Roumeliotis P, Xu H. Associations between cyberbullying and school bullying victimization and suicidal ideation, plans and attempts among Canadian school children. PLoS One. 2014;9(7):e102145.
27. Hébert M, Cénat JM, Blais M, Lavoie F, Guerrier M. Child sexual abuse, bullying, cyberbullying, and mental health problems among high schools students: a moderated mediated model. Depression and anxiety. 2016;33(7):623-9.
28. Selkie EM, Kota R, Chan Y-F, Moreno M. Cyberbullying, depression, and problem alcohol use in female college students: a multisite study. Cyberpsychology, behavior and social networking. 2015;18(2):79-86.
29. Sapouna M, Wolke D, Vannini N, Watson S, Woods S, Schneider W, et al. Virtual learning intervention to reduce bullying victimization in primary school: a controlled trial. Journal of child psychol psychiatry. 2010;51(1):104-12.
30. Roberto AJ, Eden J, Savage MW, Ramos-Salazar L, Deiss DM. Outcome evaluation results of school-based cybersafety promotion and cyberbullying prevention intervention for middle school students. Health communication. 2014;29(10):1029-42.
31. Gradinger P, Yanagida T, Strohmeier D, Spiel C. Prevention of cyberbullying and cyber victimization: evaluation of the ViSC social competence program. Journal of school violence. 2015;14(1):87-110.
32. Qing li, Donna Cross, Peter K. Smith. cyberbullying in the global playground2012.
33. Mohamadi A, Maarfvand M, Hosseinzade S. Survey of validation checklist of cyberbullying victims,2018. [Persian]
34. Naeimabbadi M. The effectiveness of group counseling based on William Glasser's choice theory with bully victimizing students to increase ability to encounter with bullying behaviors. Quarterly Journal of psychological studies. 2010. [Persian]
35. Kolyaei S. The effect of cognitive hope enhancing training on reduction of victimization of high school students. Educational psychology. 2016;11(37):1-19. [Persian]
36. Beyrami B, Fathiazar E, Alaie P. Effectiveness of shame management training based on PEGS program in reducing female adolescents' bullying. Modern psychological research. 2015:1-24. [Persian]
37. Dabiri MBTHNRBGS. The Effectiveness of Social Competence Training based on Felner Model on Social Adjustment of Students Being Bullying Victims, with Regards to the Type of Social Goal Orientation. Clinical Psychology Studies. 2016.
38. Aminzadeh M. Effectiveness of emotion-focused therapy on internalizing symptoms among teen boy victims of bullying. Journal of police medicine 2017;6, No.3 213-20. [Persian]
39. Esteki Azad N. Effectiveness of Olweus bullying prevention program on Iranian boys. Iranian journal of psychiatry and clinical psychology. 2012; Vol. 18, No. 3, Fall 201:175-83. [Persian]
40. Doane AN, Kelley ML, Pearson MR. Reducing cyberbullying: a theory of reasoned action-based video prevention program for college students. Aggressive behavior. 2016;42(2):136-46.
41. DeRosier ME. Building relationships and combating bullying: effectiveness of a school-based social skills group intervention. Journal of clinical child and adolescent psychology : the official journal for the society of clinical child and adolescent psychology, American psychological association, division 53. 2004;33(1):196-201.
42. Cross D, Shaw T, Hadwen K, Cardoso P, Slee P, Roberts C, et al. Longitudinal impact of the cyber friendly schools program on adolescents' cyberbullying behavior. Aggress behav. 2016;42(2):166-80.
43. Wong DS, Cheng CH, Ngan RM, Ma SK. Program effectiveness of a restorative whole-school approach for tackling school bullying in Hong Kong. International journal of offender therapy and comparative criminology. 2011;55(6):846-62.
44. Savage MW, Deiss DM, Jr., Roberto AJ, Aboujaoude E. Theory-based formative research on an anti-cyberbullying victimization intervention message. Journal of health communication. 2017;22(2):124-34.

wnloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-02]